

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра німецької та французької філології

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНОМЕТОДИЧНОГО ЗАБАЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ**

ЛАТИНСЬКА МОВА

Для спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації «Переклад (українська, російська, польська)»,
для спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації «Мова і література (російська)», «Мова і література (англійська)»,
«Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)»,
«Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)»
Для спеціальності 014 «Середня освіта»,
спеціалізації «Мова і література (російська)», «Мова і література (англійська)»,
«Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)»,
«Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)»

Автор: старший викладач Кожухова Г. О.

Затверджено на засіданні кафедри німецької та французької філології

Протокол № 4 від «19» жовтня 2016 р.

Зміст КНМЗНД

Навчальна програма дисципліни «Латинська мова»	3
Робоча програма навчальної дисципліни «Латинська мова»	10
Методичні рекомендації до проведення практичних занять	32
Методичні рекомендації для самостійної роботи та ІЗ	35
Засоби діагностики навчальних досягнень студентів	43
Інформаційні матеріали бібліотеки по забезпеченню навчальними підручниками (посібниками) з дисципліни «Латинська мова»	50

Міністерство освіти і науки України

Латинська мова

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

підготовки ОС «Бакалавр»

Спеціальності 035 «Філологія»

Спеціалізації «Переклад (українська, російська, польська)»

Спеціальності 035 «Філологія»

Спеціалізації «Мова і література (російська)», «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)»

Спеціальності 014 «Середня освіта»

Спеціалізації «Мова і література (російська)», «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)»

(шифр за освітньою програмою ДПП (н))

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: **МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Г.О. Кожухова, старший викладач кафедри німецької та французької філології.

Обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету

« _____ » _____ 2016 року, протокол № _____

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Латинська мова» складена відповідно до освітньої програми підготовки ОС «Бакалавр» спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Переклад (українська, російська, польська)», спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Мова і література (російська)», «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)», спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізації «Мова і література (російська)», «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є граматичний стрій латинської мови, а саме основи фонетики, морфології, елементи синтаксису і словотвору латинської мови, а також певні відомості з античної історії та культури.

Міждисциплінарні зв'язки: кращому засвоєнню навчальної дисципліни «Латинська мова» сприяють знання з історії античного світу, з історії світових цивілізацій, історії світової та української культури, культурології тощо. Знання латинської мови, в свою чергу, сприяє більш легкому засвоєнню нових європейських мов та поглиблює розуміння рідної мови.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

ЗМ 1. З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.

ЗМ 2. Система імен латинської мови.

ЗМ 3. Дієслово. Часи системи інфекта.

ЗМ 4. Синтаксис простого речення.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Латинська мова» є надання базових знань з граматики латинської мови, розвиток наукового підходу до сучасних мов, розширення лінгвістичного і культурологічного кругозору студентів, розуміння лінгвістичних і літературознавчих термінів, міжнародної наукової та політичної термінології, надання базових відомостей з історії та культури античного світу. Загальнолінгвістичне та загальнокультурне значення латинської мови робить її вивчення органічним елементом філологічної освіти.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Латинська мова» є ознайомлення з системою латинської мови, надання студентам теоретичних знань з фонетики, морфології, синтаксису латинської мови; навчання студентів читати, перекладати латинські тексти за допомогою словника, визначати граматичні форми в контексті та поза контекстом, виконувати граматичний аналіз речень, віднаходити відповідники граматичних конструкцій при перекладі; розвиток навичок самостійної роботи з довідковою літературою, а саме зі словниками, граматичними довідниками, збірками латинських афоризмів. У процесі вивчення латинської мови реалізуються також завдання загальнокультурного й естетичного виховання студентів.

1.3. Згідно з вимогами освітньої програми студенти повинні

знати: граматичний мінімум згідно програми курсу, а саме правила читання та вимови латинських слів, основні поняття граматичної структури латинської мови (відмінювання іменників, прикметників, займенників, числівників, утворення та вживання особистих і іменних форм дієслова, синтаксис простого речення); крилаті вислови, зразки античної, середньовічної латинської поезії;

вміти: грамотно читати та писати латинською мовою; перекладати нескладні латинські тексти на рідну мову; виконувати граматичний аналіз тексту; працювати зі словником та з лексикою, а саме вміти аналізувати морфемну структуру слова, виявляти слова латинського походження в рідній мові; використовувати отриманні знання з латинської мови для більш успішного засвоєння сучасних європейських мов та більш глибокого розуміння рідної мови.

На вивчення навчальної дисципліни «Латинська мова» відводиться 90 годин / 3 кредита ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.

Поняття «латинська мова». Короткі відомості про періоди розвитку літературної мови в античну добу та її подальше існування. Пам'ятки латинської писемності, ступень їх збереження. Виникнення романських мов з латинської, вплив латинської мови на германські мови. Латинські запозичення у нових мовах.

Латинська абетка, її походження. Умовність сучасної вимови звуків латинської мови. Поділ звуків: голосні, дифтонги, приголосні. Особливості їх читання. Буквосполучення. Поділ на

склади. Часокількість складів. Правила наголосу, співвідношення наголосу і часокількості голосного. Важливі фонетичні закономірності: асиміляція, дисиміляція, зміна коротких голосних, ротацізм тощо.

Змістовий модуль 2.

Система імен латинської мови.

Іменник, його граматичні категорії. П'ять відмін іменників. Розподіл іменників за відмінами. Перша та друга відміни іменників. Третя відміна іменників. Особливості відмінювання іменників приголосної, голосної та мішаної груп іменників третьої відміни. Четверта та п'ята відміни іменників.

Прикметник. Розподіл прикметників за відмінами. Парадигми відмінювання: прикметники першої та другої відмін, прикметники третьої відміни. Ступені порівняння прикметників: суфіксальні, описові, суплетивні. Прислівники, що утворюються від прикметників I-II і III відміни, ступені порівняння прислівників. Самостійні прислівники.

Займенники, їх класифікація. Займенники особові, зворотний, присвійні, вказівні, відносні. Парадигми відмінювання займенників, особливості займенникового відмінювання. Займенникові прикметники.

Числівники. Утворення і відмінювання кількісних і порядкових числівників.

Змістовий модуль 3.

Дієслово. Часи системи інфекта.

Дієслово, його граматичні категорії. Основи та основні форми дієслова. Дієвідміни. Особові закінчення активного й пасивного стану. Утворення особових форм дієслова: praesens indicativi activi et praesens indicativi passivi, imperfectum indicativi activi et passivi, futurum I indicativi activi et passivi. Наказовий спосіб теперішнього часу активного стану (позитивна і заперечна форми). Infinitivus praesentis activi et passivi. Дієприкметник теперішнього часу активного стану. Дієприкметник минулого часу пасивного стану. Дієслово esse і похідні від нього; неправильні дієслова (fero, volo, eo, fio) і похідні від них.

Змістовий модуль 4.

Синтаксис простого речення.

Просте речення. Способи вираження підмета. Відсутність особового займенника при дієслові. Дієслово-зв'язка. Узгодження іменної частини присудка з підметом. Простий і складний присудок. Найбільш уживаний порядок слів у простому поширеному реченні. Узгоджене й неузгоджене означення. Прямий і непрямий додаток. Засоби вираження

обставин. Речення з запереченням. Вживання прийменників. Активна і пасивна конструкція. Вживання відмінків.

3. Рекомендована література

Основна література

1. Ярхо В. Н. Латинский язык / В. Н. Ярхо, З. А. Покровская, Н. Л. Кацман и др. – М. : Высш. шк., 1997. – 384 с.
2. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь / И. Х. Дворецкий. – М. : Рус. яз., 1996. – 846 с.

Додаткова література

1. Кацман Н. Л. Латинский язык / Н. Л. Кацман, З. А. Покровская. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 432 с.
2. Оленич Р. М. Латинська мова / Р. М. Оленич, І. Р. Оленич, Б. В. Чернюх. – Львів : Світ, 1994. – 408 с.
3. Оленич Р. М. Латинська мова / Р. М. Оленич – Львів : Світ, 2002. – 352 с.
4. Винничук Л. Латинский язык. Самоучитель для студ. гуманит. фак. ун-тов и пед. вузов / Л. Винничук. / Пер. с польск. И. С. Култышевой, З. Ф. Пенюк. – 2-е изд., испр. – М. : Высш. шк., 1985. – 327 с.
5. Цимбалюк Ю. В. Крилаті латинські вислови / Ю. В. Цимбалюк, Г. О. Краковецька. – Київ : Вищ. шк., 1976. – 192 с.
6. Крылатые латинские выражения / Авт.-сост. Ю. С. Цыбульник. – Харьков : Фолио; М. : Эксмо, 2006. – 992 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Переклад (українська, російська, польська)», спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Мова і література (російська)», спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізації «Мова і література (російська)»;
– **екзамен** для студентів ОС «Бакалавр» спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)», спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізації «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)».

5. Засоби діагностики успішності навчання: поточний контроль на практичних заняттях (індивідуальні та фронтальні опитування студентів для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу з граматики латинської мови та виконання практичних завдань на формоутворення, на визначення граматичних форм, перекладу текстів); підсумковий контроль на практичних заняттях (виконання тематичної та підсумкової контрольної роботи); оцінювання виконання індивідуальних завдань (переклад додаткових текстів, вивчення крилатих висловів, зразків античної, середньовічної латинської поезії); підсумковий контроль у формі заліку або екзамену.

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра німецької та французької філології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДПП (н) Латинська мова

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація «Переклад (українська, російська, польська)»

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація «Мова та література (російська)»

Спеціальність 014 «Середня освіта»

Спеціалізація «Мова та література (російська)»

Факультет філології і масових комунікацій

2016 - 2017 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Латинська мова» для студентів спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Переклад (українська, російська, польська)», спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Мова та література (російська)», спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізації «Мова та література (російська)» – 2016. – 11 с.

Розробник: Г. О. Кожухова, старший викладач кафедри німецької та французької філології.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри німецької та французької філології

Протокол від «19» жовтня 2016 року № 4

Завідувач кафедри німецької та французької філології

(Кажан Ю. М.)

(підпис)

© МДУ, 2016 рік
© Кожухова Г. О., 2016 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	Галузь знань 03 «Гуманітарні науки» Спеціальність 035 «Філологія» Галузь знань 01 «Освіта» Спеціальність 014 «Середня освіта»	Нормативна	
Модулів 2 (аудиторної роботи і СРС)	Спеціалізація «Переклад (українська, російська, польська)»	Рік підготовки:	
Змістових модулів 4 Індивідуальне науково-дослідне завдання: вивчення крилатих висловів, зразків античної, середньовічної латинської поезії; переклад додаткових текстів.		перший	
Загальна кількість годин 90	Спеціалізація «Мова та література (російська)»	Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних 2 самостійної роботи студента 3		1-й	1-й
	Освітній ступінь «Бакалавр»	Лекції	
		Практичні	
		36	
		Самостійна робота	
		50	
		Індивідуальні завдання:	
		4	
		Вид контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення з елементарними основами граматики латинської мови, розширення лінгвістичного кругозору студентів, надання базових відомостей з історії та культури античного світу.

Ознайомлення з основами латинської граматики, з лексикою латинської мови сприяє більш легкому засвоєнню нових європейських мов та поглиблює розуміння рідної мови, тому що латинська мова зіграла значну роль у формуванні граматичної та лексичної структури європейських мов. Латинська мова й сьогодні не втратила свого значення в утворенні наукової термінології. Знання латинської мови необхідні філологам при вивченні античної і середньовічної літератури, різних аспектів мовознавства, літературознавства тощо.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- надати студентам теоретичні знання з фонетики, морфології, синтаксису латинської мови;
- навчити студентів читати, перекладати латинські тексти за допомогою словника, визначати граматичні форми в контексті та поза контекстом, виконувати граматичний аналіз речень, віднаходити відповідники граматичних конструкцій при перекладі;
- розвивати навички самостійної роботи з довідковою літературою, а саме зі словниками, граматичними довідниками, збірками латинських афоризмів.

У процесі вивчення латинської мови реалізуються також завдання загальнокультурного й естетичного виховання студентів.

В процесі вивчення латинської мови формується володіння такими **навичками** та **вміннями**: – грамотно читати та писати латинською мовою;

- перекладати нескладні латинські тексти на рідну мову;
- виконувати граматичний аналіз тексту;
- працювати зі словником та з лексикою, а саме вміти аналізувати морфемну структуру слова, виявляти слова латинського походження в рідній мові;
- використовувати отримані знання з латинської мови для більш успішного засвоєння сучасних європейських мов, особливо романських, та більш глибокого розуміння рідної мови.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ЗМ 1. З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.

Поняття «латинська мова». Короткі відомості про періоди розвитку літературної мови в античну добу та її подальше існування. Пам'ятки латинської писемності, ступень їх збереження. Виникнення романських мов з латинської, вплив латинської мови на германські мови. Латинські запозичення у нових мовах.

Латинська абетка, її походження. Умовність сучасної вимови звуків латинської мови. Поділ звуків: голосні, дифтонги, приголосні. Особливості їх читання. Буквосполучення. Поділ на склади. Часокількість складів. Правила наголосу, співвідношення наголосу і часокількості голосного. Важливі фонетичні закономірності: асиміляція, дисиміляція, зміна коротких голосних, ротацізм тощо.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

ЗМ 2. Система імен латинської мови.

Іменник, його граматичні категорії. П'ять відмін іменників. Розподіл іменників за відмінами. Перша та друга відміни іменників. Третя відміна іменників. Особливості відмінювання іменників приголосної, голосної та мішаної груп іменників третьої відміни. Четверта та п'ята відміни іменників.

Прикметник. Розподіл прикметників за відмінами. Парадигми відмінювання: прикметники першої та другої відмін, прикметники третьої відміни. Ступені порівняння прикметників: суфіксальні, описові, суплетивні. Прислівники, що утворюються від прикметників I-II і III відміни, ступені порівняння прислівників. Самостійні прислівники.

Займенники, їх класифікація. Займенники особові, зворотний, присвійні, вказівні, відносні. Парадигми відмінювання займенників, особливості займенникового відмінювання. Займенникові прикметники.

Числівники. Утворення і відмінювання кількісних і порядкових числівників.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

ЗМ 3. Дієслово. Часи системи інфекта.

Дієслово, його граматичні категорії. Основи та основні форми дієслова. Дієвідміни. Особові закінчення активного й пасивного стану. Утворення особових форм дієслова: *praesens indicativi activi et praesens indicativi passivi, imperfectum indicativi activi et passivi, futurum I indicativi activi et passivi*. Наказовий спосіб теперішнього часу активного стану (позитивна і заперечна форми). *Infinitivus praesentis activi et passivi*. Дієприкметник теперішнього часу активного стану. Дієприкметник минулого часу пасивного стану. Дієслово *esse* і похідні від нього; неправильні дієслова (*fero, volo, eo, fio*) і похідні від них.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

ЗМ 4. Синтаксис простого речення.

Просте речення. Способи вираження підмета. Відсутність особового займенника при дієслові. Дієслово-зв'язка. Узгодження іменної частини присудка з підметом. Простий і складний присудок. Найбільш уживаний порядок слів у простому поширеному реченні. Узгоджене й неузгоджене означення. Прямий і непрямий додаток. Засоби вираження обставин. Речення з запереченням. Вживання прийменників. Активна і пасивна конструкція. Вживання відмінків.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.													
1. Короткі відомості про розвиток латинської мови.	4		1			3							
2. Алфавіт та правила читання.	5		1			4							
Разом за ЗМ 1.	9		2			7							
Змістовий модуль 2. Система імен латинської мови.													
1. Відмінювання іменників.	14		6			8							
2. Відмінювання прикметників. Ступені порівняння прикметників.	10		4			6							
3. Відмінювання, вживання займенників.	6		2			4							
4. Вживання числівників.	4		2			2							
Разом за ЗМ 2.	34		14			20							
Змістовий модуль 3. Дієслово. Часи системи інфекта.													

1. Основи, основні форми, дієвідміни латинського дієслова.	4		2			2						
2. Теперішній час дійсного способу активного стану. Наказовий спосіб.	7		4			3						
3. Теперішній час дійсного способу пасивного стану.	5		2			3						
4. Минулий недоконаний час дійсного способу активного і пасивного стану.	7		3			4						
5. Майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану.	7		3			4						
6. Неправильні дієслова (esse, fero, volo, eo, fio) і похідні від них.	7		3			4						
Разом за ЗМ 3.	37		17			20						
Змістовий модуль 4. Синтаксис простого речення.												

1. Будова простого речення.	2		1			1						
2. Вживання прийменників.	2		1			1						
3. Особливості пасивної конструкції.	2		1			1						
Разом за ЗМ 4.	6		3			3						
Усього годин	86		36			50						
Модуль 2												
ІНДЗ	4					4						
Усього годин (М 1 + М 2)	90		36			4	50					

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма навчання
1.	З історії розвитку латинської мови. Алфавіт та правила читання.	2
2.	Іменники I відміни. Дієслово esse.	2
3.	Основи, основні форми, дієвідміни латинського дієслова.	2
4.	Теперішній час дійсного способу активного стану. Наказовий спосіб.	4
5.	Порядок слів у реченні. Вживання прийменників.	2
6.	Іменники II відміни.	2
7.	Прикметники I-II відміни. Займенники.	2
8.	Переклад і граматичний аналіз.	2
9.	Теперішній час дійсного способу пасивного стану. Особливості пасивної конструкції.	2
10.	Минулий недоконаний час дійсного способу активного і пасивного стану.	2
11.	Майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану.	2
12.	Дієслова, похідні від esse. Неправильні дієслова fero, volo, eo, fio.	2
13.	Іменники та прикметники III відміни.	4
14.	Ступені порівняння прикметників.	2

15.	Утворення та вживання числівників.	2
16.	Переклад і граматичний аналіз.	2
	Разом	36

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма навчання
1.	ЗМ 1. <u>З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.</u> Періоди розвитку літературної мови в античну добу та її подальше існування. Пам'ятки латинської писемності. Виникнення романських мов з латинської, вплив латинської мови на германські мови. Латинські запозичення у нових мовах. Латинська абетка, читання букв і буквосполучень, правило наголосу.	7
2.	ЗМ 2. <u>Система імен латинської мови.</u> Перша та друга відміни іменників. Особливості відмінювання іменників приголосної, голосної та мішаної груп іменників третьої відміни. Четверта та п'ята відміни іменників. Прикметники I-II відміни та прикметники III відміни. Ступені порівняння прикметників. Прислівники. Займенники. Особливості займенникового відмінювання. Займенникові прикметники. Кількісні й порядкові числівники.	20
3.	ЗМ 3. <u>Дієслово. Часи системи інфекта.</u> Основи, основні форми, дієвідміни латинського дієслова. Теперішній час, минулий недоконаний час, майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану. Дієприкметник теперішнього часу активного стану. Дієприкметник минулого часу пасивного стану. Дієслово esse, eo, fero, volo, fio і похідні від них.	20
5.	ЗМ 4. <u>Синтаксис простого речення.</u> Будова простого речення. Вживання прийменників. Особливості пасивної конструкції.	3
	Разом	50

7. Індивідуальні завдання

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Переклад додаткових текстів. Цей вид індивідуальних завдань сприяє закріпленню на практиці як засвоєного в ході аудиторної, так і самостійної роботи студента граматичного матеріалу та контролю рівня якості засвоювання навчального матеріалу. Вибір додаткових текстів здійснюється з різних розділів додаткових підручників (див. список літератури) з урахуванням граматичних тем, що підлягають контролю, та рівня обізнаності студента.
2. Вивчення крилатих висловів, студентського гімну (Gaudeāmus), зразків античної латинської поезії.

8. Методи навчання

Практичні заняття, конспектування, робота зі словниками.

9. Методи контролю

Оцінювання відповідей на практичних заняттях, поточне і підсумкове тестування, ІНДЗ, залік. Загальна кількість балів максимальна – 100, мінімальна кількість для отримання підсумкового результату - 60.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування, самостійна робота, ІНДЗ				Підсумковий тест (залік)	Сума
ЗМ 1	ЗМ 2	ЗМ 3	ЗМ 4		
10	25	30	10	25	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Підручники з латинської мови, опорні конспекти з граматики латинської мови, словники, словники-довідники.

12. Рекомендована література

Основна література

1. Ярхо В. Н. Латинский язык / В. Н. Ярхо, З. А. Покровская, Н. Л. Кацман и др. – М. : Высш. шк., 1997. – 384 с.
2. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь / И. Х. Дворецкий. – М. : Рус. яз., 1996. – 846 с.

Додаткова література

1. Кацман Н. Л. Латинский язык / Н. Л. Кацман, З. А. Покровская. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 432 с.
2. Оленич Р. М. Латинська мова / Р. М. Оленич, І. Р. Оленич, Б. В. Чернюх. – Львів : Світ, 1994. – 408 с.
3. Оленич Р. М. Латинська мова / Р. М. Оленич – Львів : Світ, 2002. – 352 с.
4. Винничук Л. Латинский язык. Самоучитель для студ. гуманит. фак. ун-тов и пед. вузов / Л. Винничук. / Пер. с польск. И. С. Култышевой, З. Ф. Пенюк. – 2-е изд., испр. – М. : Высш. шк., 1985. – 327 с.
5. Цимбалюк Ю. В. Крилаті латинські вислови / Ю. В. Цимбалюк, Г. О. Краковецька. – Київ : Вищ. шк., 1976. – 192 с.
6. Крылатые латинские выражения / Авт.-сост. Ю. С. Цыбульник. – Харьков : Фолио; М. : Эксмо, 2006. – 992 с.

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра німецької та французької філології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
к.п.н., доцент Кажан Ю. М.

«19» жовтня 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДПП (н) Латинська мова

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)»,
«Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)»,
«Мова і література (новогрецька)»

Спеціальність 014 «Середня освіта»

Спеціалізація «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)»,
«Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)»,
«Мова і література (новогрецька)»

Факультет іноземних мов
Факультет грецької філології

2016 - 2017 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Латинська мова» для студентів спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)», спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізація «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)» – 2016. – 11 с.

Розробник: Г. О. Кожухова, старший викладач кафедри німецької та французької філології.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри німецької та французької філології

Протокол від «19» жовтня 2016 року № 4

Завідувач кафедри німецької та французької філології

_____ (Кажан Ю. М.)

(підпис)

© МДУ, 2016 рік
© Кожухова Г. О., 2016 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	Галузь знань 03 «Гуманітарні науки» Спеціальність 035 «Філологія» Галузь знань 01 «Освіта» Спеціальність 014 «Середня освіта» Спеціалізація «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)» Спеціалізація «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)» Освітній ступінь «Бакалавр»	Нормативна	
Модулів 2 (аудиторної роботи і СРС)		Рік підготовки:	
Змістових модулів 4		перший	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: вивчення крилатих висловів, зразків античної, середньовічної латинської поезії; переклад додаткових текстів.		Семестр	
Загальна кількість годин 90		1-й	1-й
		Лекції	
		Практичні	
		36	24
		Самостійна робота	
		52	64
		Індивідуальні завдання:	
		2	2
		Вид контролю:	
		екзамен	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних 2 самостійної роботи студента 3			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення з елементарними основами граматики латинської мови, розширення лінгвістичного кругозору студентів, надання базових відомостей з історії та культури античного світу.

Ознайомлення з основами латинської граматики, з лексикою латинської мови сприяє більш легкому засвоєнню нових європейських мов та поглиблює розуміння рідної мови, тому що латинська мова зіграла значну роль у формуванні граматичної та лексичної структури європейських мов. Латинська мова й сьогодні не втратила свого значення в утворенні наукової термінології. Знання латинської мови необхідні філологам при вивченні античної і середньовічної літератури, різних аспектів мовознавства, літературознавства тощо.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- надати студентам теоретичні знання з фонетики, морфології, синтаксису латинської мови;
- навчити студентів читати, перекладати латинські тексти за допомогою словника, визначати граматичні форми в контексті та поза контекстом, виконувати граматичний аналіз речень, віднаходити відповідники граматичних конструкцій при перекладі;
- розвивати навички самостійної роботи з довідковою літературою, а саме зі словниками, граматичними довідниками, збірками латинських афоризмів.

У процесі вивчення латинської мови реалізуються також завдання загальнокультурного й естетичного виховання студентів.

В процесі вивчення латинської мови формується володіння такими **навичками** та **вміннями**: – грамотно читати та писати латинською мовою;

- перекладати нескладні латинські тексти на рідну мову;
- виконувати граматичний аналіз тексту;
- працювати зі словником та з лексикою, а саме вміти аналізувати морфемну структуру слова, виявляти слова латинського походження в рідній мові;
- використовувати отримані знання з латинської мови для більш успішного засвоєння сучасних європейських мов, особливо романських, та більш глибокого розуміння рідної мови.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ЗМ 1. З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.

Поняття «латинська мова». Короткі відомості про періоди розвитку літературної мови в античну добу та її подальше існування. Пам'ятки латинської писемності, ступень їх збереження. Виникнення романських мов з латинської, вплив латинської мови на германські мови. Латинські запозичення у нових мовах.

Латинська абетка, її походження. Умовність сучасної вимови звуків латинської мови. Поділ звуків: голосні, дифтонги, приголосні. Особливості їх читання. Буквосполучення. Поділ на склади. Часокількість складів. Правила наголосу, співвідношення наголосу і часокількості голосного. Важливі фонетичні закономірності: асиміляція, дисиміляція, зміна коротких голосних, ротацізм тощо.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

ЗМ 2. Система імен латинської мови.

Іменник, його граматичні категорії. П'ять відмін іменників. Розподіл іменників за відмінами. Перша та друга відміни іменників. Третя відміна іменників. Особливості відмінювання іменників приголосної, голосної та мішаної груп іменників третьої відміни. Четверта та п'ята відміни іменників.

Прикметник. Розподіл прикметників за відмінами. Парадигми відмінювання: прикметники першої та другої відмін, прикметники третьої відміни. Ступені порівняння прикметників: суфіксальні, описові, суплетивні. Прислівники, що утворюються від прикметників I-II і III відміни, ступені порівняння прислівників. Самостійні прислівники.

Займенники, їх класифікація. Займенники особові, зворотний, присвійні, вказівні, відносні. Парадигми відмінювання займенників, особливості займенникового відмінювання. Займенникові прикметники.

Числівники. Утворення і відмінювання кількісних і порядкових числівників.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III

ЗМ 3. Дієслово. Часи системи інфекта.

Дієслово, його граматичні категорії. Основи та основні форми дієслова. Дієвідміни. Особові закінчення активного й пасивного стану. Утворення особових форм дієслова: *praesens indicativi activi et praesens indicativi passivi, imperfectum indicativi activi et passivi, futurum I indicativi activi et passivi*. Наказовий спосіб теперішнього часу активного стану (позитивна і заперечна форми). *Infinitivus praesentis activi et passivi*. Дієприкметник теперішнього часу активного стану. Дієприкметник минулого часу пасивного стану. Дієслово *esse* і похідні від нього; неправильні дієслова (*fero, volo, eo, fio*) і похідні від них.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

ЗМ 4. Синтаксис простого речення.

Просте речення. Способи вираження підмета. Відсутність особового займенника при дієслові. Дієслово-зв'язка. Узгодження іменної частини присудка з підметом. Простий і складний присудок. Найбільш уживаний порядок слів у простому поширеному реченні. Узгоджене й неузгоджене означення. Прямий і непрямий додаток. Засоби вираження обставин. Речення з запереченням. Вживання прийменників. Активна і пасивна конструкція. Вживання відмінків.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем 1	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.													
1. Короткі відомості про розвиток латинської мови.	4		1			3	5		1			4	
2. Алфавіт та правила читання.	5		1			4	5		1			4	
Разом за ЗМ 1.	9		2			7	10		2			8	
Змістовий модуль 2. Система імен латинської мови.													
1. Відмінювання іменників.	14		6			8	13		3			10	
2. Відмінювання прикметників. Ступені порівняння прикметників.	10		4			6	10		4			6	
3. Відмінювання, вживання займенників.	6		2			4	5					5	
4. Вживання числівників.	4		2			2	3					3	
Разом за ЗМ 2.	34		14			20	31		7			24	
Змістовий модуль 3. Дієслово. Часи системи інфекта.													

1. Основи, основні форми, дієвідміни латинського дієслова.	4		2			2	5		2			3
2. Теперішній час дійсного способу активного стану. Наказовий спосіб.	8		4			4	8		2			6
3. Теперішній час дійсного способу пасивного стану.	6		2			4	6		1			5
4. Минулий недоконаний час дійсного способу активного і пасивного стану.	7		3			4	7		2			5
5. Майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану.	7		3			4	7		2			5
6. Неправильні дієслова (esse, fero, volo, eo, fio) і похідні від них.	7		3			4	8		3			5
Разом за ЗМ 3.	39		17			22	41		12			29
Змістовий модуль 4. Синтаксис простого речення.												

1. Будова простого речення.	2		1			1	2		1			1	
2. Вживання прийменників.	2		1			1	2		1			1	
3. Особливості пасивної конструкції.	2		1			1	2		1			1	
Разом за ЗМ 4.	6		3			3	6		3			3	
Усього годин	88		36			52	88		24			64	
Модуль 2													
ІНДЗ	2					2						2	
Усього годин (М 1 + М 2)	90		36			2	50		90		24	2	64

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1.	З історії розвитку латинської мови. Алфавіт та правила читання.	2	2
2.	Іменники I відміни. Дієслово esse.	2	2
3.	Основи, основні форми, дієвідміни латинського дієслова.	2	2
4.	Теперішній час дійсного способу активного стану. Наказовий спосіб.	4	2
5.	Порядок слів у реченні. Вживання прийменників.	2	2
6.	Іменники II відміни.	2	1
7.	Прикметники I-II відміни. Займенники.	2	1
8.	Переклад і граматичний аналіз.	2	
9.	Теперішній час дійсного способу пасивного стану. Особливості пасивної конструкції.	2	2
10.	Минулий недоконаний час дійсного способу активного і пасивного стану.	2	2
11.	Майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану.	2	2
12.	Дієслова, похідні від esse. Неправильні дієслова fero, volo, eo, fio.	2	2

13.	Іменники та прикметники III відміни.	4	2
14.	Ступені порівняння прикметників.	2	2
15.	Утворення та вживання числівників.	2	
16.	Переклад і граматичний аналіз.	2	
	Разом	36	24

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1.	ЗМ 1. <u>З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.</u> Періоди розвитку літературної мови в античну добу та її подальше існування. Пам'ятки латинської писемності. Виникнення романських мов з латинської, вплив латинської мови на германські мови. Латинські запозичення у нових мовах. Латинська абетка, читання букв і буквосполучень, правило наголосу.	7	8
2.	ЗМ 2. <u>Система імен латинської мови.</u> Перша та друга відміни іменників. Особливості відмінювання іменників приголосної, голосної та мішаної груп іменників третьої відміни. Четверта та п'ята відміни іменників. Прикметники I-II відміни та прикметники III відміни. Ступені порівняння прикметників. Прислівники. Займенники. Особливості займенникового відмінювання. Займенникові прикметники. Кількісні й порядкові числівники.	20	24
3.	ЗМ 3. <u>Дієслово. Часи системи інфекта.</u> Основи, основні форми, дієвідміни латинського дієслова. Теперішній час, минулий недоконаний час, майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану. Дієприкметник теперішнього часу активного стану. Дієприкметник минулого часу пасивного стану. Дієслово esse, eo, fero, volo, fio і похідні від них.	22	29
5.	ЗМ 4. <u>Синтаксис простого речення.</u> Будова простого речення. Вживання прийменників. Особливості пасивної конструкції.	3	3
	Разом	52	64

7. Індивідуальні завдання

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Переклад додаткових текстів. Цей вид індивідуальних завдань сприяє закріпленню на практиці як засвоєного в ході аудиторної, так і самостійної роботи студента граматичного матеріалу та контролю рівня якості засвоювання навчального матеріалу. Вибір додаткових текстів здійснюється з різних розділів додаткових підручників (див. список літератури) з урахуванням граматичних тем, що підлягають контролю, та рівня обізнаності студента.
2. Вивчення крилатих висловів, студентського гімну (*Gaudeāmus*), зразків античної латинської поезії.

8. Методи навчання

Практичні заняття, конспектування, робота зі словниками.

9. Методи контролю

Оцінювання відповідей на практичних заняттях, поточне і підсумкове тестування, ІНДЗ, залік. Загальна кількість балів максимальна – 100, мінімальна кількість для отримання підсумкового результату - 60.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування, самостійна робота, ІНДЗ				Підсумковий тест (екзамен)	Сума
ЗМ 1	ЗМ 2	ЗМ 3	ЗМ 4		
10	16	16	8	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Підручники з латинської мови, опорні конспекти з граматики латинської мови, словники, словники-довідники.

12. Рекомендована література

Основна література

1. Ярхо В. Н. Латинский язык / В. Н. Ярхо, З. А. Покровская, Н. Л. Кацман и др. – М. : Высш. шк., 1997. – 384 с.
2. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь / И. Х. Дворецкий. – М. : Рус. яз., 1996. – 846 с.

Додаткова література

1. Кацман Н. Л. Латинский язык / Н. Л. Кацман, З. А. Покровская. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 432 с.
2. Оленич Р. М. Латинська мова / Р. М. Оленич, І. Р. Оленич, Б. В. Чернюх. – Львів : Світ, 1994. – 408 с.
3. Оленич Р. М. Латинська мова / Р. М. Оленич – Львів : Світ, 2002. – 352 с.
4. Винничук Л. Латинский язык. Самоучитель для студ. гуманит. фак. ун-тов и пед. вузов / Л. Винничук. / Пер. с польск. И. С. Култышевой, З. Ф. Пенюк. – 2-е изд., испр. – М. : Высш. шк., 1985. – 327 с.
5. Цимбалюк Ю. В. Крилаті латинські вислови / Ю. В. Цимбалюк, Г. О. Краковецька. – Київ : Вищ. шк., 1976. – 192 с.
6. Крылатые латинские выражения / Авт.-сост. Ю. С. Цыбульник. – Харьков : Фолио; М. : Эксмо, 2006. – 992 с.

При організації навчального процесу з вивчення навчальної дисципліни «Латинська мова» основною формою є практичне заняття, також передбачена самостійна й індивідуальна робота студентів.

Плани практичних занять з латинської мови.

№ з / п заняття	Тема заняття (кількість аудиторних годин)	Теоретичний матеріал (за основним підручником)	Практичний матеріал (за основним або за додатковим підручником*)
1.	З історії розвитку латинської мови. Алфавіт та правила читання. (2 год.)	1. Періоди розвитку латинської мови; латина як мова-основа для романських мов; Рим і германські племена; латинська мова після падіння Західної Римської імперії; латина як важливіший засіб міжнародного культурного та наукового спілкування (1: §§ 1-7, С. 9-15). 2. Алфавіт; голосні; приголосні; буквосполучення; часокількість складів; наголос (1: §§ 8-16, С. 16-23).	Вправа 1 (1: С. 222); вправи у читанні (2*: С. 8-11)
2.	Іменники I відміни. Дієслово <i>esse</i> . (2 год.)	1. Граматичні категорії іменників; перша відміна іменників (1: §§ 27-33, С. 27-32). 2. Відмінювання дієслова <i>esse</i> в теперішньому часі, дієслово <i>esse</i> як допоміжне і самостійне (1: §§ 239-242, С. 120-121, §§ 286-287, С. 143-144).	Вправа 2 (1: С. 222). Речення для перекладу 1-18 (1: С. 222-223); речення для перекладу (2*: С. 16-17)
3.	Основи, основні форми, дієвідміни латинського дієслова. (2 год.)	1. Загальні відомості про дієслово (1: §§ 154-156, С. 77-79). 2. Чотири дієвідміни латинського дієслова (1: §§ 157-158, С. 79-80). 3. Основи й основні форми дієслова (1: §§ 160-161, С. 80-83).	Вправи 1-2 (1: С. 224-225). Вправи 2-3 (1*: С.42).
4.	Теперішній час дійсного способу активного стану. (2 год.)	Теперішній час дійсного способу активного стану: 1) особові закінчення дієслова (1: § 163, С. 84); 2) значення та вживання <i>praesens indicatīvi</i> (1: §§ 165-166, С. 85); 3) утворення <i>praesens indicatīvi actīvi</i> дієсловами	Речення для перекладу А: 1-10 (1: С. 225), В: 1-9 (1: С. 225-226). Вправи 4-5 (1*: С.43).

		I-IV дієвідміни (1: §§ 167,169, С. 85-86).	
5.	Теперішній час дійсного способу активного стану. Наказовий спосіб. (2 год.)	1. Утворення <i>praesens indicatīvi actīvi</i> дієсловами III-а та III-б дієвідміни (1: §§ 168-169, С. 85-86). 2. Наказовий спосіб (1: §§ 184-186, С. 93-94).	Вправи 1-3 (1: С. 228). Речення для перекладу А: 1-7 (1: С. 228), В: 1-7 (1: С. 229). Текст <i>In scholā</i> (2*: С. 23).
6.	Порядок слів у реченні. Вживання прийменників. (2 год.)	1. Головні члени речення. 2. Прямий та зворотний порядок слів у реченні (1: §§ 285, 289-290, С. 143-145). 3. Вживання прийменників (1: §§ 270-271, С. 134-135).	Вправи 3 (1: С. 225), 4 (1: С. 228), 4 (1: С. 231). Речення для перекладу А: 10-22 (1: С. 229). Текст <i>De Italia</i> (3*: С. 199).
7.	Іменники II відміни. (2 год.)	1. Друга відміна іменників: а) відмінювання іменників чоловічого роду; б) відмінювання іменників середнього роду, правило середнього роду. 2. Особливості другої відміни. (1: §§ 34-39, С. 32-35).	Вправи 1-3 (1: С. 231). Речення для перекладу А: 1-16 (1: С. 232).
8.	Прикметники I-II відміни. Займенники. (2 год.)	1. Загальна характеристика прикметників. 2. Прикметники I-II відміни. (1: §§ 74-77, С. 50-51). 3. Займенники особові, зворотний, присвійні, вказівні. (1: §§ 108-119, С. 60-64).	Вправи 1,3 (1: С. 234). Речення для перекладу А: 1-20 (1: С. 234-235).
9.	Переклад і граматичний аналіз. (2 год.)	1. Морфологічний розбір іменника. 2. Морфологічний розбір прикметника. 3. Морфологічний розбір дієслова.	Речення для перекладу і граматичного аналізу В: 1-13 (1: С. 232); Речення для перекладу і граматичного аналізу В: 1-15 (1: С. 235). Текст <i>Amīci</i> (2*: С. 34); <i>Lupus in fabūla</i> (3*: С. 201).
10.	Теперішній час дійсного способу пасивного стану. Особливості пасивної конструкції. (2 год.)	1. Теперішній час дійсного способу пасивного стану: 1) особові закінчення дієслова у пасивному стані (1: § 164, С. 84-85); 2) утворення <i>praesens indicatīvi passīvi</i> дієсловами I-IV дієвідміни (1: § 170, С. 87); 3) утворення <i>infinitīvus praesentis passīvi</i> (1: § 189, С. 94). 2. Особливості пасивної	Вправи 1-3 (1: С. 237). Речення для перекладу А: 1-17 (1: С. 237); Речення для перекладу і граматичного аналізу

		конструкції (1: §§ 292-294, С. 145-146).	11-30 (3*: С. 201).
11.	Минулий недоконаний час дійсного способу активного і пасивного стану. (2 год.)	Минулий час недоконаного виду: 1) утворення imperfectum indicatīvi actīvi et passīvi дієсловами I та II дієвідміни; 2) утворення imperfectum indicatīvi actīvi et passīvi дієсловами III та IV дієвідміни (1: §§ 171-172, С. 87-88); 3) imperfectum indicatīvi actīvi дієслова esse (1: § 243, С. 121).	Текст De Neptūno, Mercurio, Aesculapio (2*: С. 43); De castris Romanōrum (2*: С. 46). Речення для перекладу А: 1-12 (1: С. 243).
12.	Майбутній час I дійсного способу активного і пасивного стану. (2 год.)	Майбутній час I: 1) утворення futūrum I indicatīvi actīvi et passīvi дієсловами I та II дієвідміни; 2) утворення futūrum I indicatīvi actīvi et passīvi дієсловами III та IV дієвідміни (1: §§ 174-177, С. 88-89); 3) futūrum I indicatīvi actīvi дієслова esse (1: § 244, С. 121).	Вправа 2 (1: С. 243). Речення для перекладу 1-10 (2*: С. 49); А: 13-18, В: 7-10, 13-15 (1: С. 243).
13.	Дієслова, похідні від esse. Неправильні дієслова fero, volo, eo, fio. (2 год.)	1. Дієслова, похідні від дієслова esse (1: §§ 253-256, С. 123-125). 2. Неправильні дієслова fero, volo, eo, fio і похідні від них (1: §§ 258-265, С. 126-132).	Вправи 1-4 (1: С. 239-240), 1 (1: С. 242-243). Речення для перекладу А: 1-20 (1: С. 240). Текст De perfidia punīta I (1: С. 243-244).
14.	Іменники III відміни. (2 год.)	1. Загальна характеристика III відміни іменників (1: § 40, С. 35). 2. Відмінювання іменників приголосної групи (1: §§ 41-46, С. 36-39). 3. Відмінювання іменників голосної групи (1: §§ 47-49, С. 40-41).	Вправи 1-3 (1: С. 246), 1-3 (1: С. 248-249). Речення для перекладу А: 1-20 (1: С. 246), В: 1-19 (1: С. 249);
15.	Іменники та прикметники III відміни. (2 год.)	1. Відмінювання іменників мішаної групи (1: §§ 50-55, С. 41-43). 2. Відмінювання прикметників III відміни (1: §§ 79-86, С. 52-54).	Вправи 1-2 (1: С. 252), 1-2 (1: С. 255). Речення для перекладу А: 1-20 (1: С. 255-256), В: 1-19 (1: С. 256);
16.	Ступені порівняння прикметників. (2 год.)	1. Утворення вищого ступеня порівняння прикметників (1: §§ 88-90, С. 54-56). 2. Утворення найвищого ступеня порівняння	Вправи 1-2 (1: С. 273) Речення для перекладу 1-10 (2*: С. 105), 1-10 (2*: С. 110),

		прикметників (1: §§ 91-95, С. 56-57). 3. Суплетивні ступені порівняння прикметників (1: §§ 97-98, С. 57). 4. Вживання відмінків при ступенях порівняння (1: §§ 100-101, С. 58).	1-10 (2*: С. 111). Текст De varietate morum (2*: С. 108-109)
17.	Утворення та вживання числівників. (2 год.)	1. Кількісні числівники (1: §§ 136-138, С. 71-73). 2. Порядкові числівники (1: §§ 139-140, С. 73-74). 3. Відмінювання та синтаксис числівників (1: §§ 141-149, С. 74-76).	Вправи 1,3 (1: С. 286) Речення для перекладу А: 2-6 (1: С. 286) Текст Membra corporis hominis (2*: С. 162)
18.	Переклад і граматичний аналіз. (2 год.)	Систематизація та контроль отриманих знань з граматики.	Виконання контрольної роботи.

Методичні рекомендації для самостійної роботи

Самостійна робота студента поза аудиторії при вивченні латинської мови дуже важлива. Самостійна робота – це і виконання домашніх завдань для закріплення опрацьованого в аудиторії граматичного матеріалу, і самостійне опанування окремих граматичних тем з послідовним виконанням завдань на формоутворення, переклад і граматичний аналіз. Алгоритм організації самостійної роботи може бути наступним – спочатку треба опрацювати граматичні правила за відповідним розділом підручника або за конспектом. Потім дати відповіді на питання для самоконтролю засвоєння граматичного матеріалу. Наступний крок – виконання вправ на задану граматичну тему, перекладу речень або тексту. І на сам кінець можна ще раз відповісти на питання для самоконтролю засвоєння граматичного матеріалу.

Перелік питань для самоконтролю засвоєння граматичного матеріалу за змістовими модулями

ЗМ 1. З історії розвитку латинської мови. Фонетика та графіка.

1. До якої групи індоєвропейських мов належить латинська мова?
2. Назвіть періоди розвитку латинської мови та коротко схарактеризуйте їх.
3. Як латинська мова пов'язана з романськими мовами?
4. До яких мов за граматичною структурою належить латинська мова?
5. Скільки літер у латинському алфавіті? Скільки літер позначають голосні і приголосні звуки?
6. Схарактеризуйте вимову голосних звуків. Які є сполучення голосних і як вони вимовляються?
7. Схарактеризуйте вимову приголосних звуків. Які є сполучення приголосних і як вони вимовляються?
8. Як ставиться наголос у латинському слові? Коли передостанній склад у слові буває довгим, а коли коротким?

ЗМ 2. Система імен латинської мови.

1. Назвіть граматичні категорії іменника.
2. Як латинський іменник подається у словнику?
3. Скільки відмін іменників існує в латинській мові?
4. Як визначити відміну іменників за словниковою формою?
5. Які іменники належать до першої відміни?

6. Які відмінкові закінчення у першій відміні багатозначні?
7. Які іменники належать до другої відміни?
8. Які існують особливості відмінювання іменників другої відміни?
9. Які відмінкові закінчення у другій відміні багатозначні?
10. Які відмінки мають однакові закінчення у першій і другій відмінах?
11. У яких відмінках розрізняються іменники чоловічого і середнього роду?
12. Які іменники належать до третьої відміни іменників? Які особливості словникового запису іменників III відміни?
13. Як визначити основу іменників III відміни? І на які групи поділяються іменники III відміни в залежності від їх основи?
14. Які іменники належать до приголосної групи III відміни і які особливості їх відмінювання?
15. Які іменники належать до голосної групи III відміни? Які особливості їх відмінювання?
16. Які іменники належать до мішаної групи III відміни? Які особливості їх відмінювання?
17. Які особливості відмінювання іменників *vis, bos, Juppiter*?
18. Які іменники належать до IV відміни?
19. Які відмінки іменників IV відміни мають однакові закінчення?
20. Які іменники належать до V відміни? Наведіть приклади понять, які утворює іменник *res* з прикметниками.
21. За якою ознакою поділяються прикметники у латинській мові?
22. Яка словникова форма прикметників I-II відміни?
23. Як відмінюються прикметники I-II відміни?
24. Поясніть значення терміна «прикметники першої-другої відміни».
25. Які прикметники належать до III відміни і на які групи вони поділяються?
26. Як визначити основу прикметників III відміни? Як вони відмінюються?
27. Які прикметники відмінюються за зразком іменників приголосної групи III відміни?
28. Які прикметники в латинській мові можуть утворювати ступені порівняння?
29. Як утворюється вищий ступінь порівняння прикметників?
30. Як відмінюються прикметники у вищому ступені порівняння?
31. Як утворюється найвищий ступінь порівняння прикметників?
32. Як відмінюються прикметники у найвищому ступені порівняння?
33. Які прикметники утворюють ступені порівняння прикметників суплетивно? Назвіть їх.
34. Які прикметники утворюють ступені порівняння описово?
35. Що таке *ablatīvus comparatīōnis* і коли він вживається?
36. Що таке *genetīvus partitīvus* і коли він вживається?
37. Що таке прислівник? На які групи поділяються прислівники у латинській мові?
38. Як утворюються прислівники від прикметників I-II відміни і від прикметників III відміни?
39. Як утворюються ступені порівняння прислівників?
40. Які є особові займенники у латинській мові? Як вони відмінюються?
41. Які особливості має зворотний займенник?
42. Як вживається прийменник *cum* з особовими і зворотним займенниками?
43. Як відмінюються і вживаються присвійні займенники?
44. Які функції виконують у латинській мові вказівні займенники?
45. Як відмінюються вказівні займенники?
46. Які прикметники називаються займенниковими?
47. Які особливості відмінювання займенникових прикметників?
48. На які розряди поділяються числівники у латинській мові?
49. Як утворюються кількісні числівники від 11 до 17, від 21 до 99, від 200 до 900?
50. Як відмінюються кількісні числівники?
51. Як утворюються порядкові числівники? Як відмінюються порядкові числівники?
52. Як узгоджуються числівники з іменниками?

ЗМ 3. Дієслово. Часи системи інфекта.

1. Назвіть граматичні категорії дієслова.
2. На які групи діляться часи у латинській мові? Які часи входять до кожної із цих груп?
3. Що таке основні форми дієслова? Як записуються дієслова у словнику?
4. Які основи має дієслово і як їх визначити?
5. Як утворюється *praesens indicatīvi actīvi*? Які особливості відмінювання дієслів у теперішньому часі активного стану?
6. Як утворюється наказовий спосіб теперішнього часу активного стану і його заперечна форма?
7. Які форми має дієслово *esse* у теперішньому часі?
8. Як утворюється *imperfectum indicatīvi actīvi* від дієслів чотирьох дієвідмін?
9. Як утворюється *futurum I indicatīvi actīvi* від дієслів чотирьох дієвідмін?
10. Як відмінюється дієслово *esse* в *imperfectum I* і *futurum I indicatīvi actīvi*?
11. Як утворюється *infinitīvus praesentis passīvi*?
12. Чим відрізняються часи системи інфекта у пасивному стані від активного стану? Назвіть особові закінчення пасивного стану.
13. Як утворюється і відмінюється *participium praesentis actīvi* та *participium perfecti passīvi*?
14. Чому група дієслів у латинській мові називається неправильними?
15. Як утворюються дієслова, складені з *esse*? Які особливості їх відмінювання?
16. Вивчить відмінювання дієслів *eo, fero, volo*. Як відмінюються дієслова, похідні від них?

ЗМ 4. Синтаксис простого речення.

1. Який порядок слів характерний для латинського речення?
2. Яка особливість будови речення з дієсловом-зв'язкою?
3. Коли вживається називний відмінок особових займенників?
4. Яким чином передається заперечення в латинському реченні?
5. З якими відмінками вживаються прийменники в латинській мові?
6. Які прийменники і в якому випадку можуть вживатися з двома (якими) відмінками?
7. У чому полягає особливість вживання прийменників *causā* і *gratiā*?
8. У чому полягає різниця між активною і пасивною конструкцією?
9. Коли вживається *ablatīvus auctōris* у пасивній конструкції?
10. Коли вживається *ablatīvus instrumenti* у пасивній конструкції?

Виконуючи граматичний аналіз, слід дотримуватися наведених нижче планів розбору частин мови.

Морфологічний розбір іменника

1. Частина мови.
2. Словарна форма (називний і родовий відмінки однини), рід, відміна.
3. Форма у реченні – відмінок, число.

Зразок розбору: Ancillae in casā labōrant. (Служниці працюють у домі.) *Ancillae* – іменник, *ancilla*, ае, ж. р., I відміна, *nominatīvus plurālis*; *casā* – іменник, *casa*, ае, ж. р., I відміна, *ablatīvus singulāris*.

Морфологічний розбір прикметника

1. Частина мови.
2. Словарна форма.
3. Форма у реченні – рід, відмінок, число, (для якісних прикметників – ступінь порівняння).

Зразок розбору: *Italia* antīqua *patria* multōrum *populōrum* est. (Стародавня Італія – батьківщина багатьох народів.) *Antīqua* – прикметник, *antīquus*, а, um, ж. р., *nominatīvus singulāris*; *multōrum* – прикметник, *multus*, а, um, ч. р., *genetīvus plurālis*.

Морфологічний розбір дієслова

1. Частина мови.
2. Словарна форма – основні форми дієслова, дієвідміна.
3. Форма у реченні – особа, число, час, спосіб, стан.

Зразок розбору: *Homīnes, dum docent, discunt.* (Люди, поки вчать, самі вчаться.) *Docent* – дієслово, *doceo, ui, ctum, ěre*, 2 дієвідміна, 3 особа множини, *praesens indicatīvi actīvi*; *discunt* – дієслово, *disco, didīci, -, ěre*, 3 дієвідміна, 3 особа множини, *praesens indicatīvi actīvi*.

Ut salutas, ita salutabēris. (Як ти привітаєшся, так і тебе привітають.) *Salutas* – дієслово, *saluto, āvi, ātum, āre*, 1 дієвідміна, 2 особа однини, *praesens indicatīvi actīvi*; *salutabēris* – дієслово, *saluto, āvi, ātum, āre*, 1 дієвідміна, 2 особа однини, *futūrum I indicatīvi passīvi*.

Морфологічний розбір займенника

1. Частина мови.
2. Словарна форма – називний відмінок однини, розряд, особа (в особових займенниках).
3. Форма у реченні – рід (якщо він є), відмінок, число.

Зразок розбору: *De se ipso modifice, de aliis honorifice.* (Про себе самого скромно, а про інших з повагою.) *Se* – займенник, *sui, zворотній, ablatīvus singulāris*; *ipso* – займенник, *ipse, ipsa, ipsum*, означальний, ч. р., *ablatīvus singulāris*.

Tempōra mutantur et nos mutāmur in illis. (Часи змінюються, і ми міняємось з ними.) *Nos* – займенник, *nos*, особовий, 1 особа множини, *nominatīvus plurālis*; *illis* – займенник, *ille, illa, illud*, вказівний у ролі особового займенника для 3 особи множини, *ablatīvus plurālis*.

Морфологічний розбір числівника

1. Частина мови.
2. Словарна форма. Простий або складний, кількісний або порядковий.
3. Форма у реченні – рід, відмінок, число (якщо є).

Зразок розбору: *Unum castigābis, centum emendābis.* (Одного покараєш, сотню виправиш.) *Unum* – числівник, *unus, una, unum*, простий, кількісний, ч. р., *accusatīvus singulāris*; *centum* – числівник, *centum*, простий, кількісний, не відмінюється.

Завдання для індивідуальної роботи

I. Вивчення античних прислів'їв і крилатих висловів, студентського гімну (*Gaudeāmus*), зразків античної латинської поезії. Латинські прислів'я, крилаті слова і вислови славетних римських письменників і державних діячів несуть у собі тонку спостережливість, влучну оцінку реальної дійсності, глибокий гуманізм. Завдяки цьому вони подолали відстані у просторі і часі і дарують людству перлини народної мудрості, життєвого досвіду багатьох поколінь. У них виражені повчання і побажання нащадкам. Поезія, славетне досягнення літератури стародавніх римлян, - важливе джерело історії та культури Римської держави.

Під час вивчення латинської мови студенти повині вивчити напам'ять неменш ніж 50-70 латинських висловів (прислів'я, крилаті слова тощо), декілька уривків з античної / середньовічної латинської поезії, *Gaudeāmus* та найбільш знані молитви *Ave, Maria* та *Pater noster*.

***Proverbia Latīna* – латинські прислів'я**

(приблизний перелік, який можна змінювати, поповнювати за допомогою позицій 5 і 6 зі списку додаткової літератури)

1. *Omne principium difficile est.*
2. *Repetitio est mater studiōrum.*
3. *Quidquid discis, tibi discis.*
4. *Memoria est mater Musārum.*
5. *Memoria minuitur, nisi eam exercēmus.*
6. *Memoria necessarium vitae bonum est.*

7. *Memoria est signatarum rerum in mente vestigium.*
8. *Homo homini amicus est.*
9. *Homo homini lupus est.*
10. *Homo proponit, fortuna disponit.*
11. *Homo locum ornat, non hominem locus.*
12. *Homo nullius coloris.*
13. *Homo unius libri.*
14. *Homo omnium horarum*
15. *Homo nihil scit sine doctrina.*
16. *Homo tantum potest, quantum scit.*
17. *Homo, qui tacere nescit, nescit dicere.*
18. *Nemo sapiens, nisi patiens.*
19. *Homo toties moritur, quoties amittit suos.*
20. *Contra vim mortis non est medicamen in hortis.*
21. *Homo improbus beatus non est.*
22. *Mendacem memorem esse oportet.*
23. *Errare humanum est, sed stultum in errore perseverare.*
24. *Est proprium stultitiae aliorum vitia cernere, oblivisci suorum.*
25. *Te hominem esse memento!*
26. *Homo sum: humani nil a me alienum puto.*
27. *Imperat aut servit collecta pecunia cuique.*
28. *Vina bibunt homines, animalia cetera fontes.*
29. *In vino veritas.*
30. *In vino veritas, in aqua sanitas.*
31. *Cibi, potus, somni, venus, omnia moderata sint.*
32. *Facile omnes, cum valemus, recta consilia aegrotis damus.*
33. *Turpe quidem dictu, sed – si modo vera fatemur – vulgus amicitias utilitate probat.*
34. *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*
35. *Lupus in fabula.*
36. *Lupus lupum non mordet.*
37. *Lupus pilum mutat, non mentem.*
38. *Lupos apud oves relinquis custodes.*
39. *Lupum auribus tenere.*
40. *Arare bove et asino.*
41. *In silvam ligna ne feras!*
42. *Amor omnia vincit.*
43. *Amor magister optimus.*
44. *Amor caecus.*
45. *Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare.*
46. *Injuria solvit amorem.*
47. *Amor miscere cum timore non potest.*
48. *Amor non est medicabilis herbis.*
49. *Amor, ut lacrima, oculis oritur, in pectus cadit.*
50. *Nihil lacrima citius arescit.*
51. *Amori finem tempus, non animus facit.*
52. *Indocti discant et ament meminisse periti.*
53. *Infelicissimum genus infortunii est fuisse felicem.*
54. *Tempora mutantur et nos mutamur in illis.*
55. *Litterae, cum sint paucae, varie tamen collocatae innumerabilia verba efficiunt.*
56. *De gustibus et coloribus non est disputandum.*
57. *Amicus Plato, sed magis amica veritas.*
58. *Bis vincit, qui se vincit in victoria.*

59. *Mens sana in corpore sano.*
60. *Neminem cito laudaveris, neminem cito accusaveris.*

Уривки з античної, середньовічної латинської поезії

1. *Poma dat autumnus, formosa (e)st messibus aestas,
Vèr praebe't florès, igne levàtur hiems.* (Ovidius „Remedia amoris“)
2. *Dónec eris felix, multós numerábis amícos:
Témpora sí fuerint núbila, sólus eris!* (Ovidius „Tristia“)
3. *Ód(i) et amó. Quar(e) íd faciám, fortásse requíris.
Néscio, séd fieri sénti(o) et éxcrúciór.* (Catullus „Carmīna“)
4. *Sít nox cúm somnó, sít sine líte diés!* (Martialis „Epigramata“ II, 90)
5. *Quód tam gránde „sophós“ clamát tibi túrba togáta,
Nón tu, Pómponói, céna disérta tuá (e)st.* (Martialis „Epigramata“ VI, 48)
6. *Dífficilis, facilis, iucúndus, acérbus es ídem:
Néc tecúm possúm vívere néc sine té.* (Martialis „Epigramata“ XII, 46)
7. *Gráecia capta ferúm victórem cépit et ártes
Íntulit ágrestí Latió.* (Horatius „Epistólae“ II, 1)
8. *Séx horás dormíre sat ést juveníque seníque,
Dá septém pigró, nullí concésseris ócto.*
9. *Si recte memīni, sunt causae quinque bibendi:
Hospītis adventus, praesens sitis atque futūra,
Et vini bonitas et – quaelibet altera causa.*
10. *Si tibi deficient medici, medici tibi fiant
Haec tria: mens laeta, requies, moderata diaeta.*
(„Салернський кодекс здоров'я“, дидактична поема, XIII ст.)
11. *Bálnea, vína, Venús corrúmpunt córpora nóstra,
Séd vitám faciúnt bálnea, vína, Venús.* (Напис на стіні.)
12. *Cras amet, qui nunquam amāvit,
Quique amāvit, cras amet.* („Pervigilium Veneris“ – анонімний гімн III-IV вв. н. е.)
13. *Doctior magis eris, si quod nescis quaeris.
Si nunquam quaeris, raro magister eris.* (Із середньовічної поезії польських жаків)
14. *Gutta cavat lapídem non vi, sed saepe cadendo:
Sic homo fit sapiens non vi, sed saepe legendo.*
15. *Laudo Deum verum, plebem voco, congre'o clerum,
Defunctos ploro, pestem fugo, festa decoro.*
(Дістих про церковні дзвони; цитується не пізніше початку XVII в.)

Gaudeāmus

1. Gaudeāmus igītur, Juvēnes dum sumus! Post jucundam juventūtem, Post molestam senectūtem Nos habēbit humus.	4. Vivat academia! Vivant professōres! Vivat membrum quodlibet! Vivant membra quaelibet! Semper sint in flore!
2. Ubi sunt, qui ante nos In mundo fuēre? Transeas ad supēros, Transeas ad infēros, Hos si vis vidēre!	5. Vivant omnes virgīnes Gracīles, formōsae! Vivant et muliēres Tenērae, amabīles, Bonae, laboriōsae!
3. Vita nostra brevis est, Brevi finiētur; Venit mors velocīter, Rapit nos atrocīter, Nemīni parcētur!	6. Vivat et res publīca Et qui illam regunt! Vivat nostra civitas, Maecenātum caritas, Qui nos hic protegunt!
7. Pereat tristitia, Pereant dolōres! Pereat diabōlus, Quivis antiburschius Atque irrisōres!	

Pater noster

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in caelo, sicut in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. **Quia tuum est regnum et potentia, et gloria in saecula saeculorum.** Amen.

Ave, Maria

*Ave, Maria, gratia plena; Dominus Tecum:
benedicta Tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris Tui Jesus.
Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus,
Nunc et in hora mortis nostrae. Amen.*

II. Переклад додаткових текстів. Цей вид індивідуальних завдань сприяє закріпленню на практиці як засвоєного в ході аудиторної, так і самостійної роботи студента граматичного матеріалу та контролю рівня якості засвоювання навчального матеріалу. Вибір додаткових текстів здійснюється з різних розділів додаткових підручників (див. список літератури) з урахуванням граматичних тем, що підлягають контролю, та рівня обізнаності студента. Приклади ІЗ – перекладів додаткових текстів.

1. Виконайте переклад текстів рідною мовою. Перед виконанням перекладу повторіть правила I, II та III відміни іменників. У тексті «De Jove et fratribus suis» виконайте граматичний аналіз іменників.

De Jove et fratribus suis

Graeci Jovem patrem deorum et hominum vocant. Apud Romanos Juppiter princeps deus est. Aquila est avis Jovis sacra. Cum fratribus Plutone et Neptuno Juppiter regnum Saturni dividit. Jovis sorores sunt: Vesta, dea foci et Ceres, dea agriculturae. Fabulae Junonem uxorem Jovis nominant. Arma Jovis sunt fulmina. Cives Romani Jovi boves mactant. Populus Jovem colit, poetae in suis fabulis Jovem laudant.

Neptūnus secundus filius Saturni est. Neptūnus in Oceāno regnat. Ubi ventos et procellas et excītat, et mitīgat. Nautae Neptūno equos et tauros immolant. Neptūni arae plerumque in ripis fluviorum sunt.

Pluto, Saturni tertius filius, horridus est umbrarum dominus, deus inferorum. Pluto sub terra regnat.

Слова до перекладу

Saturnus, i m – Сатурн, староіталійський бог землеробства
agricultūra, ae f – землеробство
Oceānus, i m – океан
horridus, -a, -um – страшний

mitigo, - āre – заспокоювати
macto, - āre – приносити жертву

De Romānis

Antiqui scriptōres amōrem patriae Romanōrum laudant. Romānis, victoribus multorum populorum, multae terrae Asiae et Africae notae sunt. Saepe terrā marīque copiae Romanorum copias hostium superant. Nam magnus numerus civium Romanorum saepe in armis sunt.

Milites Romāni aut pedītes aut equītes sunt. Arma pedītum et equītum diversa sunt. Romāni arma et tela habent. Arma sunt scuta et galeae. Tela sunt pila, gladii, sagittae. Romāni scuta brachiis laevis gestant et pilis e longinquo pugnant. Scuta sunt oblonga et signis aeneis et aquilis et coronis ornāta (украшені). Sagittis socii Romanorum armāti sunt (вооружені).

Copiae Romanorum noctu in castris sunt. Ibi quoque sunt impedimenta. Romāni castra plerumque in clivo collocant et vallo fossaque circumdant. In mediis castris multa tabernacula ponuntur. Custodiae in castris per vallum disponuntur. Itaque copiae securae dormiunt in castris.

Multi milites in classe militant. Romānis non solum naves longae, sed etiam naves onerariae sunt. In puppi navis gubernator sedet et navem gubernat.

Milites Romāni custōdes et defensōres patriae suae sunt.

Слова до перекладу

arma, ōrum n – зброя, військове знаряддя,
інструменти, війна
gesto, - āre – нести, приносити
longinquus, -a, -um – далекий, віддалений, довгий
oblongus, -a, -um – доволі довгий, довгастий
circumdo, - āre – ставити навкруги, оточувати
secūrus, -a, -um – безпечний, спокійний
milito, - āre – бути солдатом, служити у війську
gubernator, ōris m – керманіч, стерновий

galea, ae f – шолом
pilum, i n – дротик, спис
clivus, i m – схил, узгір'я
tabernaculum, i n – палатка
custodia, ae f – сторожа,
охорона
defensor, ōris m – захисник
onerarius, -a, -um – вантажний

2. Зробіть переклад речень і граматичний аналіз займенників.

1. Dum fortūna tibi, mi fili, ridet, multos amīcos habes. 2. Ignoscē saepe altēri, tibi nunquam. 3. Credē mihi. 4. Vobiscum venio Romam. 5. Nemo nostrum vitio caret. 6. Vir doctus in se semper divitias habet. 7. Filiam meam ei viro trado. 8. Cur nos timētis? Vos non timēmus. 9. Venī ad me. 10. Tecum mihi ubīque bene est, sine te – male. 11. Ades amīcis, amīci tibi adsunt. 12. Vir bonus est, qui patriae suae prodest, dum potest. 13. Nemo illum amat, qui nuntiat mala. 14. Mihi desunt scientiae. 15. Tenē memoriā nos. 16. Medīci istīus morbi causam invenīre non possunt. 17. Nobis bella odiōsa sunt. 18. Non bonus est ulli, qui malus est ipse sibi.

3. Виконайте переклад текстів рідною мовою. В тексті «Gallia temporebus Caesāris» виконайте граматичний аналіз дієслів. В тексті «De Germanis antiquis» виконайте граматичний аналіз прикметників.

Gallia temporibus Caesaris

Inter populos Galliae antiquae perpetua discordia erat. Itaque bella non desinēbant. Valīdus populus Aeduorum velut dominus vicinos suos premēbat. Aeduorum adversarii erant Sequāni, qui ad Sequānae ripas incolēbant. Sequāni fortūna sua non contēnti, per legātos ab Ariovīsto auxilium contra Aeduos petēbant. Ariovīstus cum magnis copiis Sequānis succurrēbat. Jam Germāni sicut tyranni superbi Gallis suum imperium imponēbant. Adimēbant eis arma, expellēbant agricolas ex vicis, nimia tributa exigēbant.

Ariovīstus ad Gallos sicut ad servos mandata mittēbat. Galli Ariovīstum, adhuc invīctum, magis metuēbant, quam Aeduos. Recedēbat gratia Aeduorum apud populos Galliae. Sed populus Romānus fidus socius Aeduorum erat. Caesar in provinciis Romānis copias cogēbat, nam in anīmo habēbat Aeduos defendere atque Aeduorum auxilio Germānos ex Gallia expellere suumque imperium ceteris Gallis imponere.

Слова до перекладу

velut – наче, як, немов

adversarius, i m – противник

Sequāna, ae m – р. Секвана в Галії

contēntus, -a, -um – вдоволений

exīgo, -ēre – виганяти, творити, споруджувати

succurro, -ēre – допомогати

tribūtum, i n – податок, дань

mandatum, i n – доручення, наказ

De Germanis antiquis

Germāni antīqui habitābant inter Oceānum et Danubium fluvium. Tum Germania magnis silvis abundābat: in silvis erant ursi, lupi, cervi et aliae ferae. Oppīda Germānis ignōta erant. Parva et foeda aedificia erant domicilia Germānōrum. Antīqui Germaniae incōlae ut bellicōsi, ita feri erant. Ignorābant enim littēras et linguas aliōrum populōrum. Neque erant in antīquōrum Germānōrum numēro agricolae sedūli aut poētae praelāri aut nautae perīti. Otium Germānis molēstum erat. Itāque, aut populos finitimos bello domābant, aut alii cum aliis bellābant.

Слова до перекладу

Oceānus, i m – океан

Danubius (Danuvius), i m – Дунай

Germania, ae f – Германія

domo, -āre – приборкувати, приручати

cervus, i m – олень

sedūlus, -a, -um – старанний

bello, -āre – воювати, битися

Засоби діагностики навчальних досягнень студентів

Діагностування навчальних досягнень студентів здійснюється шляхом поточного контролю на практичних заняттях (індивідуальні та фронтальні опитування студентів для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу з граматики латинської мови та виконання практичних завдань на формоутворення, на визначення граматичних форм, перекладу текстів), підсумкового контролю на практичних заняттях (виконання тематичної та підсумкової контрольної роботи), оцінювання виконання індивідуальних завдань (переклад додаткових текстів, вивчення крилатих висловів, зразків античної, середньовічної латинської поезії) і підсумкового контролю у формі *заліку* (для студентів спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Переклад (українська, російська, польська)»), спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Мова та література (російська)», спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізації «Мова та література (російська)») та *екзамену* (для студентів спеціальності 035 «Філологія», спеціалізації «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)», спеціальності 014 «Середня освіта», спеціалізація «Мова і література

(англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)», «Мова і література (новогрецька)»).

Приклади контрольних робіт.

Контрольна робота.

Тема: дієслово, основні форми дієслова, *praesens indicativi activi* дієслів I-IV дієвідміни, наказовий спосіб.

Варіант I

1. Утворіть від форми інфінітива I особу однини дієслів:

I дієвідміна: *amāre, clamāre, errāre, portāre, negāre*;

II дієвідміна: *debēre, docēre, habēre, monēre, respondēre*;

IIIa дієвідміна: *agēre, credēre, ducēre, colēre, discēre*;

IIIb дієвідміна: *fugēre, capēre, rapēre*;

IV дієвідміна: *audīre, finīre, sentīre, munīre, dormīre*.

2. Утворіть від форми I особи однини інфінітив дієслів:

I дієвідміна: *paro, labōro, curo, monstro, voco*;

II дієвідміна: *moveo, teneo, video, studeo, moneo*;

IIIa дієвідміна: *mitto, scribo, condo, dico, lego*;

IIIb дієвідміна: *cupio, facio, jacio*;

IV дієвідміна: *servio, punio, venio, reperio, scio*.

3. Розподіліть дієслова за дієвідмінами:

cedēre, saltāre, pervenīre, valēre, promittēre, vestīre, provocāre, tacēre, florēre, statuēre, pugnāre, tenēre, vacāre, ridēre, struēre, vivēre, vincīre, nutrīre, cantāre, donāre, vincēre, consentīre.

4. Провідмініайте в *praesens indicativi active* дієслова *labōro* 1, *taceo* 2, *rego* 3, *fugio* 3, *dormio* 4.

Утворіть наказову форму теперішнього часу і його заперечну форму від цих дієслів.

5. Визначить дієвідміну, особу, число дієслова, перекладіть рідною мовою:

parant, minuit, laudas, gignit, colunt, audīmus, mutātis, appellant, docē, delectāmus, legē, movent, vestiunt, defendē, erudīte, salutas, ornāte, confirmo, monent, conspiciētis.

Контрольна робота.

Тема: часи системи інфекта дійсного способу активного і пасивного стану.

Варіант I

1. Провідмініайте дієслова *narro, narrāre* і *defendo, defendēre* в усіх часах системи інфекта дійсного способу активного і пасивного стану, перекладіть рідною мовою форму I особи множини.

2. Провідмініайте дієслова *video, vidēre* і *punio, punīre* в усіх часах системи інфекта дійсного способу пасивного стану, перекладіть рідною мовою форму 3 особи однини.

3. Утворіть форми 1 особи множини *praesens ind. act.* і *pas.* від дієслів *mitto, mittēre; laudo, laudāre; capio, capēre; doceo, docēre; invenio, invenīre*. Перекладіть рідною мовою ці форми.

4. Утворіть форми 3 особи однини *futurum I ind. act.* і *pas.* від дієслів *gero, gerēre; foveo, fovēre; accipio, accipēre; advoco, advocāre; finio, finīre*. Перекладіть рідною мовою ці форми.

5. Замініть форму активного стану на пасивний та форму пасивного стану на активний:

existimat, narrābas, dicēntur, vincīmus, ducuntur, debēbar, fero, mutābor, movētis, amabāris, dividētur, sentiēbas.

6. Визначить час дієслова, запишіть особові форми у правильній послідовності, додайте, якщо необхідно, відсутні форми:

a) *amātur, amāntur, amātur, amor, amāris*;

b) *faciēbam, faciēbat, faciēbant, faciebāmus, faciebātis, faciēbas*;

c) *colet, colent, colam, coles*.

Контрольна робота.

Тема: відмінювання іменників, прикметників, займенників, вживання прийменників.

Варіант I

1. За словниковою формою розподілити іменники за відмінами.

Amīcus, i m; causa, ae f; agricōla, ae m; pericūlum, i n; sol, solis m; arbor, ōris f; fructus, us m; opus, ēris n; res, rei f; puer, ēri m; senatus, us m; laus, laudis f; lacrima, ae f; dies, ēi m; cornu, us n; consul, ūlis m; magister, tri m; terra, ae f; manipūlus, i m; medicīna, ae f.

2. Провідніайте словосполучення, перекладіть рідною мовою форму *Nominatīvus singulāris*.

Ea femīna felix, omne exemplar, gelu asperum, dies festus.

3. Узгодьте іменники з прикметниками та утворіть форми *Nom. plur.*, *Gen. plur.*

Amīca, ae f (подруга), magister, tri m (вчитель), dux, ducis m (полководець), fructus, us m (плід), orator, ōris m (оратор);
dulcis, e (солодкий), doctus, a, um (учений), felix, īcis (щасливий), novus, a, um (новий), impravīdus, a, um (безстрашний).

4. Поставте іменники у відповідний відмінок, якого потребує прийменник. Перекладіть рідною мовою утворені словосполучення.

1) ad	(+ acc.)	до	amīca, ae f	приятелька
2) pro	(+ abl.)	за	patria, ae f	батьківщина
3) sine	(+ abl.)	без	auxilium, i n	допомога
4) apud	(+ acc.)	при, біля	ara, ae f	вівтар
5) trans	(+ acc.)	через, з того боку	via, ae f	дорога, шлях
6) post	(+ acc.)	після	sepa, ae f	обід

5. Перекладіть на рідну мову, визначте відміну, відмінок і число іменників.

Зразок: *Amīcae fabulam legunt.* – Подруги читають байку (*amīcae* – I відм., *Nom. plur.*; *fabulam* – I відм., *Acc. sing.*).

1. *Silvae ornant terram.* 2. *Canes sunt custōdes domuum.* 3. *Cibus famem explet, potio – sitim, vestis a frigōre defendit.* 4. *Discipūli audiēbant, quod magistri dicēbant.* 5. *Divitiae sunt non in pecunia, sed in sapientia.* 6. *Multa bella numērum incolārum minuunt.* 7. *Et fabūlam partem veri habet.* 8. *Veros amīcos pecuniā non parābis.* 9. *Facīle veritas se ipsa defendet.* 10. *Popūli antiqui multos deos colēbant.*

Залікова контрольна робота

Варіант I

1. Розподілити іменники, наведені у словниковій формі, за відмінами.

Amīcus, i m; causa, ae f; agricōla, ae m; pericūlum, i n; sol, solis m; arbor, ōris f; fructus, us m; opus, ēris n; res, rei f; puer, ēri m; senatus, us m; laus, laudis f; lacrima, ae f; dies, ēi m; cornu, us n; consul, ūlis m; magister, tri m; terra, ae f; manipūlus, i m; medicīna, ae f; filius, i m; provincia, ae f; natio, ōnis f; lacus, us m; spes, spei f; planities, ēi; mater, tris f; humus, i f; gemma, ae f; argumentum, i n.

2. Розподілити дієслова за дієвідмінами.

Portāre, manēre, creāre, mittēre, scīre, valēre, tangēre, discēre, narrāre, venīre, punīre, ridēre, salutāre, consentīre, removēre, firmāre, ducēre, munīre, tenēre, debēre, accipēre, audīre, circumstāre, congerēre, aperīre, bibēre, carēre, laborāre.

3. Провідніайте словосполучення, перекладіть рідною мовою форму *Nominatīvus singulāris*.

Tempus novum, ea causa gravis, panis tenēr, fructus dulcis.

4. Змініть форму дієслова в активному стані на пасивний стан та навпаки, перекладіть обидві форми рідною мовою.

Alo, portābant, vertor, firmabīmus, creabantur, prohibet, solvētis, interrogāris, desideramīni, orābam, premunt, ducam, vetabantur, punies, ornātis.

5. Визначить час дієслова, запишіть особові форми у правильній послідовності, додайте, якщо необхідно, відсутні форми.

1) clamant, clamo, clamat, clamāmus;

2) sunt, estis, sumus, est, sum;

3) tangam, tangēmus, tanget, tangent, tanges, tangētis;

4) ornābar, ornabāmur, ornabātur.

6. *Визначить дієвідміну, особу, число та час дієслова, перекладіть рідною мовою.*

Manēbam, manēbis, manet, manē; accipior, accipio, accipere, accipiebantur; mittunt, mittent, mitti, mittere; solvebātis, puniebātis, ornabātis, erātis, damnātis; interrogā, interrogāte, nolite interrogare; orno, ornor, duco, ducor.

Екзаменаційні матеріали.

Екзаменаційні питання.

1. З історії розвитку латинської мови (до яких мов належить латинська мова, періодизація історії латинської мови, видатні представники окремих періодів історії латинської мови, окремі важливі події та їх дати з історії стародавнього Риму, романські мови, вплив латинської мови на формування західноєвропейських мов).
2. Латинський алфавіт, правила читання та постановки наголосу.
3. Іменник. Граматичні категорії іменника. Іменники першої відміни.
4. Іменники другої відміни.
5. Третя відміна іменників: особливості приголосної, голосної та мішаної груп.
6. Іменники четвертої відміни.
7. Іменники п'ятої відміни.
8. Прикметники I-II відміни. Займенникові прикметники.
9. Прикметники III відміни.
10. Ступені порівняння прикметників.
11. Прислівники самостійні й похідні. Ступені порівняння прислівників.
12. Особові, присвійні, зворотній та вказівні займенники.
13. Кількісні та порядкові числівники.
14. Основні форми, основи, дієвідміни латинського дієслова.
15. Наказовий спосіб – *modus imperativus praesentis*.
16. Часи системи інфекта активного стану: *praesens indicativi activi; imperfectum indicativi activi; futurum I indicativi activi*.
17. Часи системи інфекта пасивного стану: *praesens indicativi passivi; imperfectum indicativi passivi; futurum I indicativi passivi*.
18. Дієслово *sum, esse*, дієслова, складені з *sum*.
19. Неправильні дієслова *fero, volo, eo* і похідні від них.
20. Порядок слів у простому реченні. Відсутність особового займенника при дієслові. Вживання прийменників. Особливості пасивної конструкції, вживання відмінків в пасивній конструкції.

Форма № Н-5.05

Маріупольський державний університет

Освітній ступінь «Бакалавр»

Спеціальність 035 «Філологія», спеціалізація «Мова і література (німецька)», «Мова і література (англійська)», «Мова і література (новогрецька)», спеціальність 014 «Середня освіта», спеціалізація «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (французька)», «Мова і література (італійська)» (денна та заочна форма навчання)

Семестр I

Навчальна дисципліна: латинська мова

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Виконайте тест з граматики латинської мови.

2. Виконайте переклад тексту з латинської мови на рідну мову (за допомогою словника) і граматичний аналіз підкреслених слів.

Затверджено на засіданні кафедри німецької та французької філології.
Протокол № від « » року.

Завідувач кафедри _____

Екзаменатор _____

Додаток до екзаменаційного білета. Тест з граматики латинської мови.
Варіант 1.

- Латинська мова належить до індоєвропейської сім'ї мов
  - до слов'янської групи
  - до романської групи
  - до германської групи
  - до італійської групи
- На початку своєї історії латинська мова вживалася
  - на Балканському півострові
  - на Скандинавському півострові
  - на Апеннинському півострові
  - на Піренейському півострові
- Літера *c* читається як [ц]
  - перед приголосними
  - перед голосними
  - перед *e, i, u, ae, oe*
  - перед *au, eu, e, i, u*
- У пасивній конструкції іменник, що позначає предмет, за допомогою якого виконується дія, вживається
  - в Genetivus без прийменника
  - в Accusativus без прийменника
  - в Dativus без прийменника
  - в Ablativus без прийменника
- Прийменники вживаються
  - з усіма відмінками крім Genetivus
  - з Accusativus, Ablativus
  - тільки з Ablativus
  - з Dativus, Ablativus
- Підкресліть слова з наголосом на другому складі від кінця:
fortunātus, multitūdo, incredibīlis, insipiens, vetustas, unusquisque, vehēmens, studium, responsum, regio.
- Gen. plur. приголосної групи III відміни іменників має закінчення
  - ārum
  - um
  - uum
  - ium
- За IV і V відміною змінюються
  - іменники і займенники
  - тільки займенники
  - іменники і прикметники
  - тільки іменники
- Закінчення *-a* в Nom., Acc. і Voc. plur. мають
  - іменники IV і V відміни
  - іменники, прикметники III відміни середнього роду
  - усі слова середнього роду незалежно від відміни
  - тільки прикметники I-II і III відміни середнього роду

Інформаційні матеріали бібліотеки по забезпеченню навчальними підручниками
(посібниками) з дисципліни «Латинська мова»

№ з / п	Найменування навчальної дисципліни	Автор підручника (навчального посібника тощо)	Найменування підручника (навчального посібника тощо)	Найменування видавництва, рік видання	Кількість примірників
1	Латинська мова	Ярхо В. Н., Покровская З. А., Кацман Н. Л. и др.	Латинский язык: Учебник для пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.»	Высшая школа, 1995	201
2	Латинська мова	Кацман Н. Л., Покровская З. А.	Латинский язык: Учебник для вузов	Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996	90
3	Латинська мова	Оленич Р. М., Оленич І. Р., Чернюх Б. В.	Латинська мова	Львів : Світ, 1994	37
4	Латинська мова	Оленич Р. М.	Латинська мова	Львів : Світ, 2002	27
5	Латинська мова	Винничук Л.	Латинский язык. Самоучитель для студ. гуманитар. фак. ун-тов и пед. вузов	Высшая школа, 1985	3
6	Латинська мова	Дворецкий И. Х.	Латинско-русский словарь	Русский язык, 1996	3